

OILADA MA'NAVIY MUHIT YARATISH USULLARI

Talaba: Yusupov Mashrab

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi

Toshkent Axborot texnologiyalar

Universiteti Samarqand Filiali

Anotatsiya: Ushbu maqolada oilada ma'naviy muhit yaratishning asosiy usullari yoritilgan. Mehr-muhabbat va hurmat asoslarini mustahkamlash, ma'naviy qadriyatlarni o'rgatish, birgalikda vaqt o'tkazish, ochiq muloqot olib borish, ijobiy namuna ko'rsatish va bag'rikenglikni rivojlantirish kabi omillar oilaviy muhitni boyitishda muhim ekani ta'kidlangan. Maqola oilaviy tarbiya jarayonida ma'naviy muhitning ahamiyati va uni shakllantirishda har bir oila a'zosining mas'uliyatiga alohida urg'u beradi.

Kalit so'zlar: Oila, ma'naviy muhit, tarbiya, mehr-muhabbat, hurmat, qadriyatlar, ma'naviyat, oila birligi, farzand tarbiyasi, bag'rikenglik, ijobiy namuna, sog'lom jamiyat.

Kirish

Oila – inson hayotidagi eng birlamchi va muqaddas muhitdir. Inson ilk bor oilada mehr-muhabbat, hurmat, fidoyilik, sabr-toqat kabi hayotiy qadriyatlarni o'zlashtiradi. Shu boisdan oila nafaqat biologik, balki ma'naviy-ruhiy tarbiya maskani sifatida ham beqiyos ahamiyat kasb etadi. Farzandlarning axloqiy, madaniy va intellektual rivojlanishi, ular kelajakda qanday shaxs bo'lib yetishishi ko'p jihatdan oilada hukm suradigan ma'naviy muhitga bog'liqdir.

Bugungi globallashuv davrida, ma'naviy qadriyatlarning qadrsizlanib borishi, turli begona madaniy oqimlarning kuchayishi fonida oilada sog'lom ma'naviy muhitni yaratish va uni asrash dolzarb vazifaga aylanmoqda. Chunki kuchli va barqaror jamiyat barpo etishning eng asosiy sharti – har bir oilada mustahkam ma'naviy asoslar mavjud bo'lishidir.

Mehr-muhabbat va hurmat Oiladagi eng asosiy narsa – bu mehr va hurmatdir. Agar oila a'zolari bir-birini hurmat qilsa, mehribonlik ko'rsatib, sabr bilan muomala qilsa, farzandlar ham bunday muhitda sog'lom va baxtli ulg'ayadi. Ota-ona o'zaro munosabatida mehrli bo'lsa, bu bolalarga katta ta'sir qiladi. Bola shunday muhitda mehr, sabr, e'tibor, o'zaro tushunishni o'rganadi. Farzandga "men seni yaxshi ko'raman", "sen men uchun azizsan" degan so'zlarni eshittirib turish kerak. Oddiygina bir tabassum, iliq so'z, qo'lidan ushlab erkalash kabi harakatlar bolaning ichki dunyosini boyitadi. Shuningdek, ota-ona farzandning fikriga ham hurmat bilan qarashi

lozim. O'zini qadrlangan va eshitilgan deb his qilgan farzand o'z o'ziga ishonchi baland bo'lib o'sadi.

Oilada har bir a'zo o'z fikrini erkin ayta oladigan, hurmat bilan eshitiladigan muhit bo'lishi kerak. Farzandlar, ayniqsa o'sib kelayotgan yoshlar, o'z muammolari, xursandchiliklari haqida ota-onasi bilan gaplasha olishlari juda muhim.

Agar oila ichida muammo bo'lsa, uni indamay o'tib ketish emas, balki birga yechim topish kerak. Kimnidir ayblashdan ko'ra, sababini tushunishga harakat qilinishi zarur. Ochiq muloqot oilani mustahkamlaydi, o'zaro ishonchni kuchaytiradi. Farzandlar ota-onadan qo'rqmasdan, o'z fikrini ayta olganida, ular hayotda ham mustaqil, o'ziga ishongan shaxs bo'lib ulg'ayadi.

Insoniyat qadimdan buyon mehr va muhabbatga tashna holda yashab kelgan. Chunki bu tuyg'ular hayotning mohiyatini belgilaydi, inson qalbini yoritadi, ruhini yuksaltiradi. Mehr — bu qalb saxovati, chin dildan boshqaga yaxshilik istash, unga zarar yetmasligini tilashdir. Mehrli inson boshqalarning holidan xabardor bo'ladi, birovga ozor yetkazishni istamaydi. Mehr yurakni iliqlik bilan to'ldiradi, atrofga nur taratadi. Muhabbat esa mehrning yuksak darajasi, qalbdagi eng nozik va beg'ubor hisdir. U faqat juftlik orasidagi sevgi emas, balki ota-onaga, Vatanga, do'stlarga, ilmga, ezgulikka bo'lgan muhabbatdir. Muhabbat bor yurakda adovatga, nafratga o'rin bo'lmaydi. Chunki muhabbat qalbni yengillikka, sabrga, kechirishga, fidoyilikka o'rgatadi.

Hurmat esa insonni inson qiladigan eng muhim fazilatdir. Kattaga ehtirom, kichikka mehr, tengdoshga sadoqat — bularning barchasi hurmatga asoslangan. Hurmat bo'lmagan joyda munosabatlar buziladi, jipslik yo'qoladi. Hurmat inson shaxsiyatiga, fikriga, qadriyatlariga bo'lgan e'tibordir. Kim boshqalarga hurmat bilan qarasa, o'ziga ham hurmat topadi. Jamiyatni mustahkam qiluvchi, oilani bardavom qiluvchi, do'stlikni mustahkamlovchi eng asosiy kuch aynan mehr, muhabbat va hurmatdir. Ular bir-birini to'ldirib turadi. Mehrsiz muhabbat bo'lmaydi, muhabbatsiz hurmat yurakdan chiqmaydi. Bu tuyg'ularni bir umr yuragimizda saqlab yashasak, hayotimiz chiroyli, munosabatlarimiz mustahkam, kelajagimiz porloq bo'ladi. Shunday ekan, har birimiz qalbimizdagi mehrni so'ndirmaylik, muhabbatni ardoqlaylik va hurmatni hech qachon unutmaylik. Chunki bu tuyg'ular insoniylikning eng yuksak belgilaridir.

Har bir insonning komil shaxs sifatida shakllanishi, avvalo, uning tarbiya o'chog'i bo'lgan oilada qanday muhit hukm surishiga bog'liq. Oila — bu nafaqat qon-qarindoshlik rishtalari bilan bog'langan insonlar jamlanmasi, balki mehr, hurmat, e'tibor va ma'naviyat singari yuksak qadriyatlar maktabidir. Shunday ekan, oilada ma'naviy muhit yaratish — farzandlar tarbiyasida, jamiyatda sog'lom avlodni voyaga yetkazishda muhim omil hisoblanadi.

Ma'naviy muhit deganda, avvalo, oila a'zolari o'rtasidagi o'zaro hurmat, samimiy muloqot, ezgulik va insoniylik tamoyillariga asoslangan munosabat tushuniladi. Bunday muhitda voyaga yetayotgan farzand hayotga mustahkam e'tiqod, mehnatsevarlik, vatanparvarlik, halollik va sabr-toqat kabi fazilatlarni o'zlashtiradi.

Ma'naviy boy oilada har bir so'z, har bir harakat ibrat bo'lib xizmat qiladi. Ota-onaning bolaga bergan e'tibori, kitob o'qishga, ilm olishga undashi, milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiya berishi farzand qalbida chuqur iz qoldiradi. Bu esa, nafaqat oilaning, balki jamiyatning ma'naviy yuksalishiga zamin yaratadi.

Oilada o'zaro hurmat Oila — inson hayotidagi eng muqaddas va aziz makonlardan biridir. Har bir inson aynan oilada mehr, e'tibor, vatanparvarlik va eng muhimi, o'zaro hurmatni o'rganadi. O'zaro hurmat oiladagi tinchlik, totuvlik va birdamlikning asosiy tayanchlaridan biridir. Agar oilada har bir a'zo bir-birini qadrlasa, gapiga quloq tutsa, muammolarni tinch yo'l bilan hal etsa, bunday oila mustahkam va baxtli bo'ladi. O'zaro hurmat — bu faqat kattalarni hurmat qilish emas. Bu har bir a'zoning fikriga e'tibor berish, his-tuyg'ularini inobatga olish, uning shaxsiga nisbatan hurmatda bo'lish demakdir. Ota-onaning farzandlarga mehr bilan munosabatda bo'lishi, ularni tinglashi va ularga ishonch bildirishlari farzandlarning hurmatini oshiradi. Shuningdek, farzandlarning ota-onaga itoatli bo'lishi, ehtirom ko'rsatishi ham juda muhim. Bunday muhitda ulg'aygan bola odobli, ehtiromli va hurmatga sazovor inson bo'lib voyaga etadi.

Aka-uka, opa-singillar o'rtasidagi o'zaro hurmat ham muhim ahamiyatga ega. Bir-birini tushunish, kechira bilish va yordamga tayyor turish oilaning iliq va sog'lom muhitini ta'minlaydi. Shuningdek, kelin-kuyov, qaynota-qaynonalar bilan o'zaro hurmatli munosabat oila mustahkamligini yanada kuchaytiradi.

Hurmat bor joyda mehr-muhabbat, sabr-toqat, insof va adolat bo'ladi. O'zaro hurmatli oila a'zolari bir-birining kamchiliklarini ko'rishga emas, fazilatlarini qadrlashga intiladi. Ular bir-birini qo'llab-quvvatlaydi, og'ir paytlarda suyanch bo'lishadi. Bu esa oila obro'sini oshirib, jamiyatda ham ijobiy muhit yaratadi.

Shu sababli har bir inson, ayniqsa oila boshliqlari va ota-onalar, oilada o'zaro hurmatga asoslangan munosabatni shakllantirishga harakat qilishlari zarur. Zero, hurmat bor joyda baraka, tinchlik va baxt hukm suradi.

Inson hayotida muvaffaqiyatli bo'lishi, jamiyatda munosib o'rin egallashi, avvalo, qanday oilada tarbiya topganiga bog'liq. Oilaning sog'lom va farovon bo'lishi esa o'zaro hurmatga chambarchas bog'liq.

Oilada o'zaro hurmat — bu har bir a'zoning shaxsiyatini qadrlash, fikrini eshitish, bir-biriga mehr va izzat bilan munosabatda bo'lish demakdir. Ota-ona farzandlarini faqat og'zaki nasihat bilan emas, balki o'z amaliy harakatlari bilan

tarbiyalaydi. Agar ota-onaning o'zi o'zaro mehrli, sabrli va hurmatli bo'lsa, farzandlar ham ana shunday xulq-atvorni o'zlashtiradi. Ular oilada qanday muhitni ko'rsa, kelajakda o'z oilalarini ham shunday quradi.

Farzandlar ota-onasini hurmat qilishi, ularning so'zini ikki qilmasligi, xizmatini qilishga harakat qilishi o'zaro hurmatning yana bir muhim ko'rinishidir. Shuningdek, farzandlar bir-birini tushunishga, kechirishga, yordam berishga intilishi kerak. Ayniqsa, aka-uka, opa-singil o'rtasidagi hurmat keyingi hayotda aka-ukalik, do'stlik va birdamlik fazilatlarini shakllantiradi.

Baxtli hayot kaliti Inson dunyoga kelganidan boshlab, ilk tarbiyani oila bag'rida oladi. Oila — bu hayotning boshlanish nuqtasi, ma'naviyat va madaniyat o'chog'idir. Bu maskanda farzand faqat ovqatlanish, kiyinish yoki yashashni emas, balki muomala madaniyati, sabr, muhabbat, kechirimlilik va, eng muhimi, hurmat kabi yuksak fazilatlarni o'rganadi. Aynan shu jihatdan oilada o'zaro hurmatning o'рни beqiyosdir.

O'zaro hurmat — bu nafaqat kattalarga nisbatan ko'rsatiladigan ehtirom, balki har bir oila a'zosining shaxsiyati, fikri va hissiyotlariga nisbatan mehr bilan munosabatda bo'lishdir. Bu hurmat biryoqlama bo'lmasligi kerak: ota-ona farzandini qadrlasa, farzand ham ularga ehtirom ko'rsatadi. Er-xotin o'zaro hurmat bilan yashasa, oila mustahkam bo'ladi. Kelin-kuyov, qaynota-qaynonalar o'rtasida ham hurmatga asoslangan muomala bo'lsa, oila doimo osoyishta va ahil bo'ladi. Bugungi zamonaviy jamiyatda texnologiyalar taraqqiy etib, insonlar orasidagi muloqot ko'proq virtual shaklga o'tayotgan bir paytda, oilaviy muhitda hurmat va mehrni asrab-avaylash har qachongidan ham muhim. Katta yoshdagilar yoshlarni tinglashi, ularga nasihatni mehr bilan yetkazishi zarur. Yoshlar esa kattalarning tajribasiga quloq tutib, hurmat ko'rsatishga harakat qilishi lozim.

Oilada o'zaro hurmat bo'lmagan taqdirda, janjal, tushunmovchilik, aralashgan his-tuyg'ular oilaning buzilishiga sabab bo'lishi mumkin. Aksincha, o'zaro hurmat ustuvor bo'lgan oilalarda tinchlik, baraka va baxt hukm suradi. Bunday muhitda ulg'aygan farzandlar ham kelajakda o'z oilalarini shu qadriyatlar asosida quradi.

Ayniqsa, bugungi yosh oilalarga hayotiy saboqlar, amaliy ibratlar berish juda muhim. O'zaro hurmatli bo'lish — bu faqat odat emas, balki ongli ehtiyoj bo'lishi kerak. Chunki oila — bu jamiyatning hujayrasi. Har bir oilada hurmat ustuvor bo'lsa, butun jamiyatda ham tinchlik va birdamlik mustahkamlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Karimova R., Jo'raeva N. Oilaviy tarbiyaning psixologik asoslari. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi nashriyoti, 2020. – B. 25–37.

2. Abdullaeva M. Farzand tarbiyasida ota-onaning oʻrni. – Toshkent: Oʻqituvchi nashriyoti, 2019. – B. 40–52.
3. Oila va tarbiya masalalari. – Toshkent: Din ishlari boʻyicha qoʻmita nashriyoti, 2018. – B. 10–18.
4. Ziyonet.uz – Oila tarbiyasi va bolalar ruhiyati haqida maqolalar. www.ziyonet.uz – Maqola: "Mehr va hurmatli muhitda farzand tarbiyasi", 2022-yil, 4-bet.

